

สถิติธรรมเนียมต่าง ๆ ภาคที่ ๒๒

พิมพ์ในงานปลงศพ

หม่อมสอน สวัสดิ์ทิกุล ณอยุธยา

พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
TUDC

16/07/2564

คำนำ

เสวกโท พระเจริญโภคสมบัติ (พุฒ บิรมย์บุตร) มาแจ้งความ
ยังราชบัณฑิตยสภาว่า นางสุน ราชนิชิพิมต มารดา กับหม่อมมณีว สุนต์สวัสดิ
ณอยุธยา ธิดา จะทำการปลงศพ หม่อมส่อน สวัสดิคฤต ในพระเจ้า
บรมวงศ์เธอ กรมพระดมมตอมรพันธุ์ ผู้เป็นพี่และเป็นย่า ใครจะพิมพ์
หนังสือเป็นของถวายและจ่ายแจกเป็นที่ระลึกในเวดาคำมาปนกิจสักเรื่อง ๓
ขอให้กรรมการช่วยเลือกเรื่องหนังสือและจัดการพิมพ์ให้ ข้าพเจ้าเป็นผู้
เลือกเห็นว่า ไม่มีหนังสืออะไรจะเหมาะกว่าพระนิพนธ์ของกรมพระดมมต
อมรพันธุ์ แต่พระนิพนธ์ของท่านมีมากมายหลายอย่าง จะรวบรวมพิมพ์
ให้หมดก็เกินศรัทธาของเจ้าภาพผู้ต้องการ จึงได้ ใ้ค้นหาเรื่องในหนังสือ
วชิรญาณคดีเขาแต่ที่เห็นว่าเหมาะจะเป็นชุดเดียวกันได้ มาพิมพ์ในเล่ม
เล่มนี้ เรียกรวมว่า ตทชกรรมนิยมต่าง ๆ ภาคที่ ๒๒ มี ๕ เรื่องด้วยกัน
คือเรื่องที่ ๑ ว่าด้วยประเพณีการบวชนาค ทรงแต่งลงในหนังสือวชิรญาณ
วิเศษ เมื่อปีชวด พ. ศ. ๒๔๓๓ เรื่องที่ ๒ ว่าด้วยขนชาติกะเหรี่ยงที่เมือง
ไทรโยค ทรงแต่งลงในหนังสือวชิรญาณวิเศษ เมื่อปีฉลู พ. ศ. ๒๔๓๒
เรื่องที่ ๓ ว่าด้วยงานนักขัตฤกษ์ของชาวฮินดู ทรงแต่งลงในหนังสือ
วชิรญาณวิเศษ เมื่อปีมะเมีย พ. ศ. ๒๔๓๗ เรื่องที่ ๔ ว่าด้วยความสูง
ทรงแต่งลงในหนังสือวชิรญาณปีใหม่ เมื่อปีมะโรง พ. ศ. ๒๔๓๕

มีขอความที่ควรจะชี้แจงไว้ในตอนออกสักหน่อยหนึ่งว่า ตทชพระเพณ
ที่กล่าวในเล่มนี้ ว่าด้วยประเพณีที่ประพฤติกันมาแต่ก่อน และยังคง

ประพาศิกนอยบั้งในเวลาเมื่อแต่งหนังสือ ถาดก็ส่งมาช้านานแล้ว ยิ่ง
ตกมาถึงเวลาพิมพ์สมุดเล่มนี้นักยงจะห่างเข้า ขอให้ท่านผู้อ่านถือเอาเพียง
เป็นความรู้ ในทางโบราณคดี

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพ
งานศัพหม่อมมัสชน ดั้วดีติกุด ณชยชยา ได้บำเพ็ญเป็นบิณฑทานมัยฮาศัย
กุศลคุณทุกคดเป็นทศัง ขอผลอนนจงสำเร็จวิบากสุขแก่ผู้มีรณตามควรแก่
ฐานะเทอญ

ดั่ง ๑๖ ๑๗๗๑๗๗

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๓๐ ธันวาคม พ. ศ. ๒๔๗๒

สำนักหอสมุด

ประเพณีบวชนาค

การบวชนาคคนหนึ่งของมมาชานาน เนื่องมาจากพุทศกถ เป็นกิจ
ฝ่ายพระพุทศเจ้าตำสนา และการทเวียกว่านาคน เมือจะคิดคั้นคู้ว่ามาจาก
อะไร เหตุใดจึงเรียกว่านาค ก็จะมีต้นนิษฐานได้ดองอย่าง ๆ หนึ่ง มีนทาน
เล่า ๆ กันมาอ้างว่าเป็นคำเทศน์ว่า เมือครั้งพระพุทศเจ้ายังดำรงพระชนม์
อยู่นั้น มีพระยานาคแปลงเป็นมนุษย์ มาปดอมบวชเป็นภิกษุในพระพุทศ
เจ้าตำสนา และวิสัยนาคนนั้นถึงจะแปลงตัวเป็นอะไร ๆ ก็ได้ ถ้าเวदानอนหลับ
แล้ว ร่างกายกลับเป็นนาคตามเพศ์เดิม และพระยานาคที่มากปดอมบวชน
เวदानอนหลับก็กลับกลายเป็นนาคไป แต่ห้ามผู้ใดเห็นไม่ จึงได้บวชอยู่
ชานาน อยู่มาวันหนึ่งเวदानพระยานาคที่ปดอมบวชนนั้น นอนหลับกาย
กลับเป็นนาคตามธรรมชาติ มีพระภิกษุไปเห็นเข้า จึงนำความไปกราบทูล
พระพุทศเจ้า ครั้นพระภิกษุทเป็นนาคคนนมาเฝ้า จึงรับตั้งถาม ภิกษุนั้น
ก็กราบทูลตามความจริงว่าตนเป็นนาค มีศรัทธาอยากจะบวชจึงได้แปลง
เป็นมนุษย์มาบวช พระพุทศเจ้าดำรัสว่าดีแล้ว ตรัสชวนให้วิสัยทจะบวชใน
พระเจ้าตำสนา ดำรัสตั้งนแล้ว ก็โปรดให้พระภิกษุนั้น ออกจากเพศ์บรรพชิต
กลับเป็นนาคตามเดิม พระยานาคมีความอาตยมากจึงกราบทูลว่า ถึงจะ
ไม่ได้บวชอยู่ต่อไปก็ตามแต่เจ้าตำสนา แต่ขอฝากชื่อไว้ ถ้าผู้ใดจะบวชแล้ว
ขอให้เรียกชื่อนาคเดี่ยก่อนให้เต็มอไป พระพุทศเจ้าทรงรับตามคำพระยา
นาคแล้ว พระยานาคก็กลับไปยังพิภพของตน ตั้งแต่นั้นมาพระพุทศเจ้า

จึงได้ตั้งกรรมเนียมไว้ ว่าถ้าผู้ใดจะบวชให้ชื่อนาคเล็กก่อนแล้วจึงบวช
 จึงเป็นกรรมเนียมเรียกผู้ที่จะบวชว่านาคสืบมาจนบัดนี้ และนทานนเป็น
 แต่เดิกันมาว่าเป็นคำเทศน์ แต่ตัวข้าพเจ้าเองไม่เคยได้ฟังพระเทศน์ และ
 ไม่เคยได้เห็นหนังสือในเรื่องนี้เลย มีเรื่องทศตายุคตั้งอยู่เรื่องหนึ่ง แต่
 นทานนเอรกับตนาคทัมในกรรมบท เป็นเรื่องว่าด้วยพระยานาคศรัทธาใน
 พระพุทธศาสนา แต่ความก็ไม่เหมือนกันไม่ถึงกับมาบวช เป็นแต่ถึง
 สวรรณเท่านั้น แต่เพราะเหตุที่ข้าพเจ้าเป็นผู้สัดับกรรมเทศน์น้อยจึงไม่เคย
 ได้ฟังพระเทศน์ในเรื่องนี้ และเป็นผู้ดูหนังสือน้อย จึงไม่พบนิทานเรื่องนี้
 หรืออย่างไรก็ไม่ทราบ (๓)

อีกอย่างหนึ่งในตำราบวชนาค ยกอุทาหรณ์ที่จะสวดอุทิตนให้
 คำว่า นาคาค คือ นาค เป็นชื่อผู้บวช จะคิดไปว่าเป็นด้วยพระพุทธเจ้าทรง
 บัญญัติให้ ใช้กันอย่างตามคำพระยานาคทตขอไว้ ก็จะได้คิดไปได้ แต่เห็นว่า
 ในวิธบรรพชาอุปสัมปทา ทัมในคัมภีร์มหาวรรคนนั้น ก็ห้ามนาคาคไม่
 จึงเห็นว่าจะเป็นที่านพระเถระองค์ใดองค์หนึ่งตั้งตำราขึ้นไว้ สำหรับท่องบ่น
 โดยง่าย ที่วางชื่อวานาคาคอนักโดยชนปากเจเนใจในชื่อนั้น หรืออาศัย
 เหตุใดเหตุหนึ่ง แต่คงจะไม่ใช้เรื่องพระยานาคปลอมบวช เมื่อกวางเป็น

(๓) เมื่อรวมพิมพ์คราวนี้ได้ให้ค้นหาเรื่องตามททรงเตาไว้น พบ
 ในมหาชนกคัมภีร์มหาวรรค มีเรื่องเพียงพระพุทธเจ้าให้พระยานาคออก
 จากเพศบรรพชิต แต่ขอที่ว่าพระยานาคฝากชื่อนั้น 1๕๑7/256๔
 ถงในบาตและอรรค
 ถกหาไม่ได้กถาวถง น่าจะเป็นอย่างทรงอธิบายต่อตงมา

ตำราใจดวงกเป็นแบบเรียกกันสืบมา การที่เรียกคนที่จะบวชว่านาค อาศัย
เหตุสุดอย่างเช่นว่ามานี้

จะกล่าวถึงความประสงค์ ของการที่บวชนาคต่อไป ความประสงค์
เดิมเมื่อแรกเกิดการบวชชนแต่ครั้งพระพุทธเจ้านั้น ก็ประสงค์เพื่อจะกระทำ
ให้ ถึงพระอรหันต์ผลพ้นจากกองกิเลสกองทุกข์ทั้งปวง คือเมื่อบวชแล้ว
ต้องดำรงมคฺฉิมตระกิตเตศฺหยาบ และเจริญสมาธิมคฺฉินวณทา เกิดปัญญา
ได้บรรลุมรรคผลจนถึงที่สุดกิจของการบวชคือพระอรหันต์ ส่วนผู้ ที่พยายาม
ไปไม่สมประสงค์ ต้นอุสาห์ทำไปไม่ตลอดก็สึกออกมาเลยก็มี ครั้นพุทธกาล
ล่วงมานานผู้ ที่จะพยายามให้ ถึงที่สุดกิจบรรพชิตนคนก็ไม่มีใครมี และผู้ ที่
จะรู้ ที่สุดกิจแห่งบรรพชิตนคนก็หายลง ก็เห็นแต่ฆราวาสอย่างต่ำ ๆ ลงมา ผู้ที่
ต้นตานั้นก็เห็นว่า การบวชเป็นการตั้งบระงับกายวาจาใจ ปราศจากความ
กังวลเคียดร้อนรำคาญ ไม่ต้องรับภาระอันหนัก ก็บวชอยู่ได้ โดยมาก
เมื่อศึกษาเล่าเรียนพุทธวจนะก็ไตร่ตรองธรรมและปฏิบัติให้เกิดผลแก่ตน
โดยประการต่าง ๆ ตามสมควร ฝ่ายผู้ที่ต้นตานหายเห็นว่าบวชอยู่ไม่
ต้องทำกรงาน ประกอบด้วยลาภสักการ โดกามิสังก็บวชอยู่ได้ โดยมาก
เหมือนกัน และเมื่อสืบมาอีกชั้นหนึ่งนั้น ผู้ที่ต้น ๆ แต่เพียงว่าบวชได้บุญ
เมื่อมีศรัทธาอยากได้บุญก็บวชแล้วและประพฤติตนตามธรรมวินัย บางพวก
ก็ไม่มีศรัทธา แต่ชดบิตามารดาญาติพี่น้องไม่ได้ ก็บวชไปตามธรรมเนียม
บางที่ก็ประพฤติดี บางที่ก็ประพฤติชั่ว ตามต้นตานั้นและอธิษาศัยของคน
การบวชนาคนั้น ผู้ที่จะบวชจะมีความประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง
ถึงมิใช่ประสงค์พระอรหันต์ผลก็ ถ้าจิตเป็นกุศลจิตดีประกอบด้วยศรัทธา

แล้ว เมื่อบวชเข้าคงจะประพฤติแต่การที่ดี และปฏิบัติตามธรรมวินัย
 ก็จะได้รับผลตามสมควร ทั้งแต่อย่างสูงลงมาจนอย่างต่ำ คือเมื่อบวช
 เขวแล้วก็จะไต่เต้าเรียนธรรมวินัยพุทธวจนะบังเกิดความรู้อย่าง ความศรัทธา
 แก่กถาขณ ก็จะได้บรรลุผลอย่างสูง คือ โสภโศภธรรมได้บ้างดอกกระมัง
 ถ้าไม่บรรลุผลเช่นนั้นก็จะเป็นผู้มันในพระรัตนไตร ประพฤติกายวาจาใจ
 เรียบร้อยละบาปฆ่าเพื่อบุญ ดังบ่งชี้จากความเดือดร้อนรำคาญ ห่างจาก
 ความกังวลขุ่นข้องหมองใจ ถ้าไม่เช่นนั้นก็ใคร่ขอขมาพระรัตนไตร
 คุณโทษ ถึงจะสักหาออกมาก็คงจะเป็นคนใจดีประพฤติดี ห่างจาก
 ความเป็นพาลสันดานทุจริต และใคร่วิชชาmäßโยกัย คือเดชะหนึ่งคือ
 เป็นคน เป็นทางเดียวชีพโดยชอบธรรมสืบไป การที่บวชนั้นถึงแม้ว่าจะ
 ไม่ประสงค์ต่อพระอรหันตผลก็ ยังเป็นคุณเป็นประโยชน์เป็นอันมาก
 เพราะเป็นหนทางที่จะได้รับผลอันดีโดยประการต่าง ๆ สูงและต่ำมากและ
 น้อย ดังเห็นว่ามาแล้วจะว่าไม่มีคุณนั้นไม่ถูกเลย แต่คนที่บวชเพื่อตลา
 สักการโศกามิส หรือบวชด้วยความจำใจไม่มีศรัทธาเลยเหตานั้น ได้ผลน้อย
 นกหรือไม่มีผลเลย บางทีก็กลับเป็นโทษไม่ควรจะสรรเสริญเลย ไม่นับว่า
 เป็นความประสงค์ของการบวช เว้นแต่ผู้นั้นจะกลับมีศรัทธาประพฤติตนดีได้
 จึงกลับเป็นคุณได้

วิธปฏิบัติบวชนั้น แต่เดิมเมื่อแรกเกิดชนครังพระพุทธเจ้าบวชด้วย
 เอหิภิกขุ แล้วต่อมาบวชด้วยรับสรณคมนั้น ภายหลังบวชด้วยญัตติจตุ
 ศกกรรมซึ่งใช้ตลอดมาจนกาลบัดนี้ แต่การที่บวชกันอย่างไรในวิธสาม
 อย่างนี้ จะกล่าวในท่อนที่จะยกยาวอนัก

ชอกกล่าวแต่พธมายชาวบ้าน ที่ไซกันอยู่ในทุกวันนี้ คือ เมื่อแรก
 จะบวชนั้นผู้ที่บวชต้องมัดอกไม้รูปเทียน เทียนขอตาญาติพี่น้องและ
 ผู้หนักผู้ใหญ่ ซึ่งเบ็นทพงทนบถอ นับว่าเป็นการแต่งความเคารพนับถือ
 แลวเริ่มการบวช คือก่อนวันที่จะบวชวันหนึ่งนั้นในเวลาเย็นมีการทำขวัญ
 ถ้าเป็นเจ้านายจะทรงผนวชเรียกว่าเป็นนาคหลวง มีการส้มโภชในพระราช
 มณเฑียรสถานองค์ใดองค์หนึ่ง รุ่งขึ้นไปทรงผนวชในวัดพระ ศรัทธา
 ศาสตร์คาราม มีการแห่บ้างไม่แห่บ้าง บางที่ราชการโปรดให้บวชเป็นการ
 พิเศษเป็นนาคหลวงก็มี การบวชนาคหลวงของดไว้

จะชอกกล่าวแต่นาคราชวรี การทำขวัญนั้นตัวผู้ที่บวช ซึ่งเรียกว่า
 เจ้านาคนั้น โคนผม โคนหนวด แต่ในเวลาเย็นแล้วแต่งตัวนุ่งเชียรนับ
 สวมเสื้อครุยห่มเฉียงมาข้างหนึ่ง สอดแหวนคาดเข็มขัด มานั่งในเคหสถาน
 ที่จะทำขวัญ มีบายศรีและแว่นเวียนเทียน พวงญาติพี่น้องมิตรสหาย
 มานั่งดอมพร้อมกัน ครยบาตรและเครื่องบริวารเครื่องสักการทงปวง ก็
 มาตั้งในที่ทำขวัญด้วย แลวมีอาจารย์ ผู้มีเสียงอันไพเราะมาว่าทำขวัญ
 เป็นทำนอง เหมือนเทศน์นามหาชาติหลายลาหลายแหด เมื่อจบตาแล้ว
 ตชของหุ่ยให้ แลวว่าต่อไป

เมื่อจบแล้วเบคแว่นเวียนเทียน ผู้ทวาทาขวัญนั้นเบคแว่นเองบ้าง
 พรหมณเบคแว่นบ้าง ประโคมพิณพาทยเวียนเทียนทำขวัญเจ้านาค ใน
 เวลาเย็นวันทำขวัญนั้นบางแห่งก็มี กระบองมวดยปล่าเป็นการฉลองบ้าง
 ไม่มีบ้าง และบางแห่งที่เมทำขวัญเดยก็มเบนอนมาก ที่เมทำเพราะความ
 ขัดสน ไม่สามารถจะทำกาใหญ่โตก็มี ทมกาดงพอจะทำได้ แต่ไม่ชอบ

การเอ็กเกริกไม้ตากม ควันเวตา รุงชนเมื่อนวนทจะบวชนั้น ญาตพ้อง
 หรือผู้เบเนใหญ่ซึ่งเบเนเจ้าของนาคนน จักการที่จะเห่นาคไปวัด กระทบ
 เห่นนกมต่าง ๆ กัน เห่นที่จจะพรรณนาให้ละเอียดได้ จะยกตัวอย่าง
 แแต่เห็นอยู่โดยชุกชุนั้น คือมีแแต่รวงอย่างฝรั่ง แต่คนเบ่าไมใคร่แแต่
 เบเนทหาร แแต่ค้วนุงผ้าสวมเสื้อ โดยกรรมตาเลี่ยมมาก บางทกไม่มีแแต่
 แแต่ของไทยกรรมที่จจะถวายพระสังฆต่าง ๆ นั้น ก็มักจจะให้คนถือเตีรต์ของ
 แแต่เห่นไป บางทอย่างแแต่แแต่แแต่ถึงกับถวายตริยพระทnungหิตถบาศ์ทงหมด
 ใช้คนชมาถือตริยเรียงต่อแแต่ดงนกม แแต่มีพวกกระบี่กระบองมาก ๆ
 ตงเกาคนล็บคนหรือล็บห้าคนล็บหกคน ถือกระบองคองทำทำทางต่าง ๆ
 ตามแแต่จจะลำแแต่ฤทธิไปได้ ในเวตาเตีรกรรมเห่นไปนั้น แแต่ยังมีเครื่อง
 เ่นลำคเบืออีกอย่างหนึ่ง ซึ่งการเห่นาคจจะเห่นไม่ได้เลย ถึงเมือว่าเบเน
 การเห่นอย่างแแต่ที่สุด จจะไม่มีเครื่องเห่นอย่างอื่นเลย ก็คงยังมีตั้งนอยยตั้ง
 หนึ่งไม่ขาดไปไ้เลย ตั้งที่สำคญที่วานคือเถตเทง พวกเถตเทงนนม
 กตองยาวสามใบหรือสี่ใบ แแต่มีฉาบมีฆองกับมีคนตีกรับมาก ๆ คน
 ตะพายกตองนนแแต่ค้วตามปกคียบาง แแต่เบเนคตถถึงเขียนหน้าเขียนคา
 กมบาง เวลาคนนทาทาททางเบเนคตถต่าง ๆ จจะให้เบเนการชบช้นการประ
 หิตถ กตองนนค้วมอบาง เขาศอกกระทุ้งบาง บางที่ล็บท่าเห่นาอย่าง
 อุกฤษฐูเข่าตงนอนกลตไป แแต่ดูกชนยนคตอไปอกกม เถตเทงนน
 มก้อยตรงหน้าเจานาค การเห่นาคนถาไมมีเถตเทงแแต่ คนคูกือบจจะ
 ไมรู้ล็บว่าเห่นาค แแต่ค้วเจานาคนนแแต่ค้วนุงเยียรบบบางยกบาง ล้อม
 ล้อมศรุษกับเนอ ๆ ชนค้วบาง มีลือชบในบาง คาคเข่มชดลือคแหวน

ล้อมชฎาพอกบ้าง ชฎาเป็นศีรษะนาคบ้าง ตามแต่จะหาได้ อย่างต่ำที่สุด
 จนไม่มีอันใดล้อมศีรษะก็มี พาหนะที่เข้าไปนั้นขมาเบนพน ขมาเทศบ้างรถบ้าง
 เป็นการพิเศษ ที่อย่างแถวที่ตัดเดี่ยวไปก็มี และถาเจานาคขมาแถว ผาตรีย
 และบาตร ที่จะบวชนั้น ก็มีคนถือไปบนหลังมาด้วย ผาตรียที่จะถวาย
 พระอุปัชฌาย์และคู่สวดนั้น ก็ไปบนหลังมาโดยชุกชุม ผาตรียและบาตร
 ที่ไปบนหลังมากคิดว่าเจานาคกตยอम्मกตคณ กตตนั้นใช้พระกตตเจานาย
 ตามแต่จะหาได้มากและน้อย ถ้าหาได้อย่างน้อยที่สุดก็เพียงเจานาคกณ
 คณเดียวก็มี พระกตตเจานายนี้ โดยปกติคนที่มิใช่เจานาคเป็นขอห้ามไซ้กน
 ไม่ได้ แต่คนที่จะบวชนาคคนไหนได้ ไม่ขอห้าม เทียนและกรวยที่จะถวาย
 พระอุปัชฌาย์และคู่สวดนั้น มักให้คนถือเดี่ยวหน้าไตรยและบาตรบ้าง หน้า
 เจานาคบ้าง ขนมาไปบ้าง คนถือขนมาอย่างคิไซ้เต็กแต่งสวมเกยวมนวม
 ใช้อย่างต่ำตงมากแต่งสวมตามธรรมดา ข้างหลังเจานาคตงไป ก็มเควของ
 ไทยธรรมที่จะถวายเจานาคเองบ้าง ถวายพระนั่งหัตถบาตรบ้าง พวงญาติ
 ฟันของมิตรสหายตามไปข้างหลังบ้าง ที่เป็นคนมีวาสนากัชรถขมาตามไป
 ข้างหลังบ้าง กระบวนเห็นนเห็นไปจากบ้านไปยังวัดที่จะบวชนั้น แต่มักเดิน
 อ้อมค้อมไปมาก ถึงทางที่ไปจากบ้านถึงวัดเป็นทางใกล้ก็ไม่เดินไปตาม
 ทางนั้น เพราะจะไม่ได้ดำแดงการที่เห็นให้เป็นการเอิกเกริก จึงต้องเดินอ้อม
 ให้ทางแห่ยาวขน เมื่อถึงวัดแล้วเจานาคตงจากมาเข้าไปในวัด พวกเกิดเทิง
 มายนตเกิดเทิงขวางหน้าเจานาคอยู่ไม่ให้เข้าวัด ล้มมุติก็นวเป็นพระยามาร
 มาผจญ (บางที่จะเห็นล้าคณูของเกิดเทิง ตรงขอน จึงชอบมในการบวช
 นาคก็เป็นที่) เจานาคต้องให้เงินแก่พวกเกิดเทิงนั้น แล้วจึงปล่อยให้

เข้าไป เมื่อเขาวัดแควบางแห่งกมทงอรุทงเงินเป็นทานบ้าง บางแห่งก็ไม่มี
แควเจ้านาคแต่งศวลตเสื่อครุยตงเฉียงป่า ถอดเครื่องสวมศีรษะออก
แควจุคชูปเทียบบูชาสัตว์มาที่หน้าพระอุโบสถ

การที่บูชาสัตว์มาจะหมายเอาความอย่างไร ครองไม่เห็นความ และ
ไม่ได้เค้าวามตเคิมจะมีมาอย่างไร เป็นแต่ทำตามกันมา จะว่าบูชาพระ
รัตนตรัยก็ไม่แท้ เพราะส่วนที่บูชาพระรัตนตรัย ก็บูชาอีกในพระอุโบสถ
นั้นแล้ว จะว่าบูชาพระญเป็นเจ้าหรือผู้สร้างเทพารักษ์ก็ไม่เป็น เพราะเจ้านาค
นับว่าเป็นผู้ศรัทธาต่อพระรัตนตรัยแล้ว จะไปหาส่วนอื่นอะไร จึง
ตกดงสันนิษฐานว่าบูชาพระรัตนตรัยนั่นเอง เป็นแต่ผิดที่เท่านั้น การที่
บูชานั้นก็เป็นการเสียหายอันใด เป็นแต่ให้ตงจตคบูชาพระรัตนตรัยแล้ว
ถึงจะบูชาที่ไหนก็นับว่าเป็นอันบูชาได้ ถึงแม้ว่าจะไปบูชาในพระอุโบสถอีก
จะเป็นต้องซ้ำไปก็ไม่เป็นไร ยิ่งบูชามากยิ่งดี ครั้นบูชาสัตว์มาแล้ว นิตา
มารดาญาติพี่น้องเจ้านาคเฝ้าประทักษิณ เวียนรอบพระอุโบสถสามรอบ
บ้างรอบหนึ่งบ้าง แต่นาคหตวงก็ไม่มีการบูชาสัตว์มาและไม่มีประทักษิณเลย
เมื่อประทักษิณเสร็จแล้ว ผู้ทงจุนนทจุงเจ้านาคเข้าในพระอุโบสถ มีแคว
ดงช พิณพาทย์กลองแขกประ โคม แควดงช นในการอื่น ๆ ที่ไม่ใช่การ
หตวงและไมเืองด้วยพระรัตนตรัยแล้ว ย่อมเป็นที่ห้ามไม่ให้ใคร
และไม่มีชองผู้ใดด้วย มีแต่ชองหตวงแห่งเดียว แต่การบวชนาคนเกยว
ด้วยพระรัตนตรัย จึงใช่ ไตไม่มีชอห้าม และการเห็นนาคกบการประ โคม
แควดงช พิณพาทย์ น บางแห่งถึงเจาของนาคจะเป็นผู้ มอานาจแควทวพย

ดัมบัตก่าตังพาหนะมากที่ไมทำกม เป็นแต่พาเจ้านาคไปวัดแล้วไปบวชกัน
เจียบ ๆ เหตุที่ไม่ทำนั้นเพราะเจ้าของนาคไม่ชอบการเอิกเกริกบ้าง บางที่
ท่านเจ้าอาวาสที่นาคจะไปบวชนั้น ไม่ชอบในการที่จะมีแห่แต่ละประ โคม
แตรดั่งข พิณพาทย์ ถึงเจ้าของนาคจะชอบการเอิกเกริกก็ต่อของผู้นั้นตาม
อัธยาศัยของท่านเจ้าอาวาส ไม่อาจที่จะมีการเอิกเกริกได้

เมื่อเจ้านาคเข้าในพระอุโบสถแล้ว ก็ไปจุดเทียนบูชาพระ เทียนที่
บูชาพระนบนของที่เลี้ยงทายกตาย ๆ อยู่ ว่าถ้าเจ้านาคบักเทียนตรงแล้ว
บวชทนอยู่ได้นาน ถ้าบักเทียนเอนแล้วบวชไม่ทน ยิ่งเอนมากยิ่งไม่ทนมาก
การนบเป็นแต่กต่างกนสืบ ๆ มา ไม่เคยได้สอบสวน เมื่อบูชาพระแล้ว
มานงยังทศวรร พวกญาติพี่น้องและมิตรดีหายของเจ้านาคเอง หรือของ
ผู้เป็นเจ้าของนาค ก็เข้าไปประชุมพร้อมกันแน่นอยู่ในโบสถ์ ถ้าเจ้าของ
นาคเป็นผู้มอานาจมาก การที่นั่งตักกนก็เป็นการเรยบรอย ถ้าเจ้าของนาค
มีอานาจน้อยก็มักจะโกธาทล คือพวกที่มาช่วยนงกนงเรยรายไม่เป็นหมู่
เป็นเหล่า ยิ่งรวมกันหลายนาคหลายเจ้าของเขา ก็ยงวุ่นวายเกดฮนกถัน
ปะปนกัน ทงศิษย์วัดก็เข้ามาพดุ่มพด้ามดูอยู่ในโบสถ์ ถ้าวุ่นวายฮฮฮฮ
กนนัก ท่านพระสงฆ์เจ้าอาวาสมักถูกขนยนตูกรวดไปโดยรอบ เพื่อจะห้าม
ปรามให้เรยบรอยมให้วุ่นวาย เมื่อการนั่งตักเป็นททางเรยบรอยแล้ว ผู้
เป็นเจ้าของนาค จึงหยิบผ้าศรยสั่งให้เจ้านาค ผ้าศรยที่จะบวชนั้นมักม
คอกไม้ศรย ผู้ใดใครงไมตามรูปผ้าศรย มีอุบะห้อยรอบคดุ่มผ้าศรยอยู่

เมื่อจะส่งผ้าทอให้เจ้านาคนน เขาตอกไม้ออกทางซ้าย เจ้านาคจึงถือเอา
 ผ้าทอนั้นเข้าไปในท่ามกลางตั้งขอบรรพชา วิธขอนั้นตามตททททททท
 ยุติกันกายและมหานกาย คือมยนวนทานบ้างไม่ได้ ยนบ้าง ทำนองนั้นชาน
 อย่างไฟเพราะก็มี อย่างมคชกม ว่าเป็นพุตตามธรรมดากม ที่ชานได้
 เรียบร้อยกม ที่ประหม่าเลี้ยงสั้นไปบ้าง เลี้ยงเบาไปบ้างกม มักประหม่า
 กันลัดยมาก ด้วยเวลาพระสงฆ์ประชุมพร้อมกันย่อมมีสังฆานาเป็นที่เกรง
 ขามมาก ถึงผู้ ที่ชานนาคนนจะรู้ว่าพระสงฆ์ไม่ทำอะไรเลย ในการท
 จะพลงพลาดไปก็ดี ก็ยังมีความครนความลัดทกต์เทนอยู่ด้วยอำนาจสังฆ
 บางทม ทบวงไม่ได้เรียนชานนาคเลย พระสงฆ์ของล่อนให้วาไปทีละคำ
 ล่อนคำในเวลาชานกม เมื่อขอบรรพชาแล้วออกมาห่มผ้า ถ้าเป็นนาคหลวง
 ราชบัณฑิตยห่มให้ ถ้าเป็นนาคชาวบ้าน พวกพนองพวกพ้องที่เคยบวช
 มาแล้วจุกจุกชานห่มผ้า ก็เขาช่วยห่มให้ โดยเรียบร้อยกม เจ้านาค
 ห่มได้เองเพราะเคยบวชเป็นสามเณรมาแต่ก่อน หรือเคยเห็นเคยสั่งเกตุ
 มาห่มได้ โดยเรียบร้อยกม บางทกห่มกันไม่ค่อยถูก คนที่ช่วยห่มทำแต่
 ทำทางเป็นคนที่เข้าใจในการห่มผ้า แต่เมื่อมาทำเขาจริงก็ทำไม่ถูก เงอะงะ
 งุ่มง่ามรุง ๆ รัง ๆ ไป จนพระสงฆ์ของล่อนมาช่วยห่มกม โดยมาก เมื่อ
 เวลาห่มชานนั้นประ โคมด้วย แต่ถาเป็นนาคหลวงไม่ประ โคม ครนห่มผ้า
 เสร็จแล้ว ก็เขาไปขอศีลที่ท้ายอาคันตังฆ ทำนผู้จะเป็นกรรมวาจาออกมา
 หนึ่งให้ ศีล ครนรับศีลเสร็จแล้วเขาไปขอนิสสัยต่อไป เมื่อจะขอนิสสัยนั้น
 เจ้าชอนนาคเขาบาตรประเคนให้ก่อน แล้วจึงถือเขาไปขอนิสสัย ในบาตร

นั้นมักจะมียาติดอบเอาของบรรจุนั้น ในนั้น คือเครื่องรางต่าง ๆ และ
 ว่านไฟล เมื่อบวชแล้วถอกกันว่าเครื่องรางนั้น เป็นของขลังชนเหมือนหนึ่ง
 ได้ปลุกเสก ส่วนว่านและไฟลนั้นก็เหมือนหนึ่งไฟลเค็กว่านเค็ก ไซ้มี
 คุณวิเศษแก้ โรคภัยต่าง ๆ ตามแต่จะนับถอกกันไป เมื่อผู้บวชเข้าไปขอ
 นิสสัยในท่ามกลางสังฆแล้ว พระอุปัชฌาย์และพระกรรมวาจาให้ตะพาย
 บาตร แล้วบอกบาตรและจีวรและได้ออกมายืนห่างหัตถบาตร แล้วท่าน
 กรรมวาจาออกมาถาม กรรมวาจานั้นลวดของคเคียวบ้างสององคบ้าง
 นาคที่จะบวชนั้นลวดที่คองคบ้างทละคบ้าง ครั้นท่านกรรมวาจาออกมา
 ถามนอกแล้วกลับเข้าไปในท่ามกลางสังฆแล้วลวดชน และเรียกผู้ที่จะบวช
 เข้าไปในท่ามกลางสังฆ ผู้บวชเข้าไปขออุปสัมปทา แล้วพระกรรมวาจา
 ลวดตัญตจตุตถกรรมดำเรื่จกิจอุปสัมปทา ในเมื่อเสร็จกิจอุปสัมปทาน
 คองตุงาเหยียบชนนาควากชน เพราะพระพุทธรเจ้าบัญญัติให้กำหนดวันเวลา
 ที่บวชไว้ สำหรับเมื่อเวลาพบเพื่อนพรหมจรรย์ จะได้รู้พรรษาอายุ
 แก่อ่อน แต่ในกาลบัดนี้ใช้คูนาคพิภพเสียมาก ที่ยังใช้ตามเดิมก็มี ที่ใช้ทั้งสอง
 อย่างก็มี แล้วพระกรรมวาจาองค์หนึ่งบอกอนุสาสน์ ผู้ที่จะบวชก็คน
 ก็พึงพร้อมกัน บอกอนุสาสน์เสร็จแล้ว ผู้บวชถวายเครื่องสักการะแก่
 ท่านผู้บอกอนุสาสน์ อีกครั้งหนึ่ง เครื่องสักการะนมนมเทียนอย่างหนึ่ง ถวาย
 อย่างหนึ่งเป็นประธาน แต่การที่ท่านนมนมประเภทต่าง ๆ เหลือที่จะพรรณนา
 จะว่าแต่จะทำได้ ของนาคหลวงใช้เทียนลวดฝังบค.ของทับฐานไม้กตั้ง ของ
 ราษฎรมเทียนลวดฝังเต็มเต็ก ๆ บ้าง เทียนไขบ้าง ๕-๖ เต็ม มัดเป็นกำคาด

ตายกระดาษทองอังกฤษ มีฉัตรทองอังกฤษปักยอด บักบนเชิงเทียนบ้าง
บนปากขวดบ้าง ที่ใช้เทียนถวนกมี่ ใช้รูปกับเทียนกมี่ รูปนั้นเป็นรูป
กระแจะ ใช้ประดับศาลตายทองอังกฤษเหมือนเทียน กรวยนนทาทดวย
ใบตองเป็นเหมือนหนึ่งกระทงเจิม มีผ้าสีครอบทำด้วยใบตอง จับเป็น
ชั้น ๆ ทำนองเหมือนบายศรี ในกระทงนั้นมีเมี่ยงใบคำหนึ่ง

เมี่ยงอย่างที่ทำกันนั้นเป็นของสำหรับกินเป็นอาหาร แต่ที่เขาใช้
ในทนต์ูไม่สำหรับกินเลยเพราะนิคเดียวเท่านั้น ประการหนึ่งเวลาที่บวช
มักจะบวชเพศแฉวจึงเห็นว่าไม่เป็นของควรกิน จะว่าเป็นของบูชาก็ดูไม่น่า
บูชาด้วยเมี่ยงเลย เมื่อใคร่ครวญดูถึงเหตุที่จะใช้เมี่ยงนกกพอจะนึกเดาไปได้
คือวชนจะมาจากดาวก่อน ด้วยดาวข้างเขียงใหม่เขาใช้หอมเมี่ยงกันทั้งเมือง
เหมือนหนึ่งกันหมาก เขาจะใช้เมี่ยงอย่างนั้นถวายพระ เมี่ยงอย่างนั้น
มีใบเมี่ยงหุ้มห่อซึ่งกระเทียมเกิดอ เห็นว่าเป็นยาชวีวิก กินในเวลาวิกาด
ได้ จึงมาใช้ถวายไม่ผิด แต่เมี่ยงที่เราใช้นั้น เมี่ยงมะพร้าวไม่เป็นยา
ชวีวิกเลย พระณินต้องเป็นวิกาต โภชน์ ถ้าจะใช้ ให้ถูกกับประเทศบ้านเมือง
เราแล้ว ควรใช้หมากพุดเป็นการสมควร

แต่กรวยเมี่ยงนมถวยแถวรองเป็นฐาน ต่อมาบางคนทำวิจิตรขึ้น
ไม่มีใครใช้ ใบตอง ใช้กำบพดัมพดิง บางทีก็ใช้ดอกดาเจียก เมี่ยง
ก็ไม่มีใครมี กรวยอย่างนั้นนับว่าเมื่อกกรวยอย่างหนึ่ง ยังกรวยดอกไม
อีกชนิดหนึ่งคู่กันกับกรวยที่วามาแล้ว ใช้ดอกมะลิดอกพุทธรักษา ร้อย
เป็นพวงมาโดยเถา ๕ ชั้นบาง ๓ ชั้นบางซ้อน ๆ กันแล้วมียอดพุ่มข้างปลาย

มถวยแกวรองเป็นฐาน กรวยคอกไม้หนักใช้กัน โดยมาก ตักการะ
 เหลานมตกษณคิงว่ามาแต่จะรวมจัดเป็นประเภทกึ่งลงในด้อย่าง คือ
 เทียนอย่างหนึ่ง รูปอย่างหนึ่ง กรวยสองอย่าง บางทิมทั้งด้อย่าง
 บางทิมสามอย่าง คือยกรูปฤากรวยอย่างใดอย่างหนึ่งเดี่ยว บางทิม
 สองอย่าง ยกรูปกับกรวยเดี่ยวอย่างหนึ่ง เวลาที่จะถวายนั้นเป็นครั้ง
 คือเมื่อขอบรรพชาครั้งหนึ่ง ถวายแก่พระอุปัชฌาย์ เมื่อขอศีลครั้งหนึ่ง
 ถวายท่านกรรมวาจาผู้ให้ศีล เมื่อขอหนังสือขานนิกไสเทียนตามธรรมเนียม
 ไม่ใคร่ระดับประดา เรียกกันว่าเทียนนิตสัย เวลาบอกอนุสาสน์แล้ว
 ถวายท่านผู้บอกอนุสาสน์ อีกครั้งหนึ่ง ถ้าพระอุปัชฌาย์บอกเองก็ไม่ต้อง
 ถวายซ้ำอีก และยังเจาะของนาคอีกจำพวกหนึ่ง ที่ยกไสเทียนอุปัชฌาย์
 เป็นเทียนมัตรูปมัตรองพานแก้วแทนเทียนและกรวยที่ความมาแต่พวกนี้ ตาม
 แต่ความประสงค์ของคนต่าง ๆ กัน

พรรณนาถึงเครื่องตักการะเพदनมานาน ฟังรู้ ตัก จะชอยุคิตไว้
 กตบถกล่าวถึงการบวชต่อไปอีก ครั้นถวายเครื่องตักการะแล้ว พระ
 ภิกษุที่บวชใหม่ถวายผ้าไตรขัย ไทยธรรม แก่พระอุปัชฌาย์พระกรรมวาจา
 และพระสงฆ์ ทนงหิตตบาศทวณแล้วออกมารับของ ผู้มศกคิตและมีอำนาจ
 ใหญ่ถวายก่อน แล้วพวกญาติพี่น้องมิตรสหายถวายต่อไป ของที่
 มาถวายกันนั้นนมผาดบงจวรเป็นพน ของอื่น ๆ มีบาง ครนรับของ
 เสรีจแล้ว พระอุปัชฌาย์ยะถา พระสงฆ์รับสัพพอนโมทนา พระที่
 บวชใหม่กวรคหน้า เป็นเสรีจการบวชกันเพียงน เมื่อเสรีจการแล้ว

ประ โคมอีกครึ่งหนึ่ง การต่อไปในเงาเงาของจะมิ่งงานฉลองต่อไป ก็มักมี
 กระบี่กระบอง ไซ้พวกทลอปดองเห่ไปบ้าง หามาใหม่บ้าง บางพวก
 ก็ไปส่งพระที่ภูแถวกลตบ้าน เป็นเสร็จการบวชนาคเท่านั้น
 เรื่องราวความมาน เป็นเรื่องทซาพเจ้าได้เห็นด้วยตาเองบ้าง ได้ยิน
 คำคนอื่นเล่าบ้าง คงจะไม่หมดความทมหตเม่นอยู่ และการที่บวชน
 จะทำการเอิกเกริกฤาเป็นการเงยบ มีทำขวัญฤาไม่ทำ เห่ฤาไม่เห่
 เป็นต้น ก็ไม่เป็นการสำคัญอันใดในที่นี้จะคิดเทียบฤาสรรเสริญว่าชวฤาดี
 ผิดฤาถูก เพราะใครมีกำลังทุนรอนมากก็ทำ ไม่มีกำลังก็ไม่ทำ มีข้อ
 สำคัญอยู่แต่จิตใจของผู้บวชและผู้เจ้าของนาค ถ้าประกอบด้วยกุศลจิตต์
 มีศรัทธาเป็นต้นอยู่แล้ว ก็คงจะมีสถานี่สั่งสั่งด้วยประการต่าง ๆ โดย
 ไม่สงสัยเลย ฯ

ว่าด้วยคนชาติกะเหรี่ยง แขวงเมืองไทรโยค

เมื่อข้าพเจ้าไปตามเสด็จพระราชดำเนินประพาสถำนาน้อย เมืองกาญจนบุรี ในรัชกาล สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ๓๒๕๐ นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าพเจ้าถามความเลียงชีพของพวกกะเหรี่ยงที่อยู่ในเมืองเหล่านั้น ข้าพเจ้าได้ไต่ถามและเขียนข้อความชนบทเกิด ๆ ถวายแล้ว ร่างหนังสือฉบับนั้นเก็บทงอยู่พงมาปะเข้าในบัดนี้ พอประจวบเหมาะที่ได้เห็นหนังสือพิมพ์ชรีรญาณพิเศษลงเรื่องชาวมาต่าง ๆ ในหัวเมืองฝ่ายเหนือ เห็นเป็นเรื่องคล้าย ๆ กับเรื่องนี้ พอจะคิดต่อกันได้ จึงได้ส่งมาลงพิมพ์ไว้เป็นเรื่องเนื่องกันกับที่ได้นำมาแล้ว

ความเลียงชีพ

พวกกะเหรี่ยงเป็นคนชาติหนึ่ง มีรูปพรรณร่างกายไม่ผิดกับไทยนัก ภาษาพูดก็เป็นภาษาอย่างหนึ่ง และย่อมจะรู้ภาษายาม ภาษารามัญด้วยแทบจะทั่วทุกคน มีอาการที่เลียงชีพและความประพฤติคล้ายกันหมด ในบรรดาที่เป็นพวกกะเหรี่ยงด้วยกัน ตามที่สอบถามได้ความดังต่อไปนี้

อาหาร

อาหารที่พวกกะเหรี่ยงบริโภคกัน มีเขาและผักเนือปลาเหมือนของไทย เขานินไซทาไร้อาศัยน้ำฝนไม่ต้องมีนาขังอย่างทไทยทำ เมื่อถึงระดุกก็เอาเขาไปหยอดในไร่ UDC 16/07/2564
เขานกกตงคนแตกใบออก เป็นแต่คอย
ระวงรักษามให้สัตว์ทำอันตราย เมอมผลแดงกเกยวเก็บทำเป็นพอน แล้ว

ฟาดไหวว่องว่องเป็นเขาดำ มีหนึ่งท่าแต่พอบริโภคนั้น ทชอชวยบางนน้อย
 ทเดียว กับเขานนยงดีควบา คือเนอกวางแตะหมุ่บาเป็นคั้น แตะดีตัว
 ทตกจมมอชและหนุเป็นคั้น ไชทาเกลอชบงเบเนพน ทตกเบ็ดปลาในแม่น้ำ
 ไตบางกไชยงบงแตะคตมเคมบาง หมกทาปลาบาง เกตอแตะเยอเคชเบเน
 ของตุกค้ำเอาชนมาชาย พริกแตะสรพผักต่าง ๆ เป็นของปลุกบ้าง
 เกบตามบ้าง ผักไชเจือในแกงบ้าง จมหน้าพริกบ้าง น้ำตาลไม้ใครจะ
 ไต ไช มีบางกเบเนของชอดกค้ำ ผดไม้มแต่พกแพ่งแตะเผือกม้นเบเนของ
 ปลุก ผดไม้มตุกค้ำบรทุกชนไปไม้ใครจะมี

แต่งกาย

กะเหรียงทเบเนชชายไชเกตาสมมวอย ตงมวอยไวคททายทอย ทเบเนคน
 เจ็บไชกคตเบเนชอกกะทุม แตะโกนอยบ้าง ทเบเนเด็กไวเบียมอยบ้าง แต่
 น้อยคน เครื่องนุ่งห่มของชชายไชเลอชยาวคตเดียวบกับคตงมาจนถึงแขง
 ไม้คตงนุ่งผ้า ที่แต่งตามประเภทภาษาอื่น ๆ ก็มีโดยมาก คือนุ่งผ้าชาย
 ผ้าพน ผ้าโล้วรง ผ้าพะม่า กางเกงเจ็ก สรวมเลอต่าง ๆ ศัษษะมผ้าโพก
 ชอนมวอยเขาไว ในผ้าโพก ผู้หญิงแต่งคตงนุ่งผ้าเหมอนอย่างชน สรวมเลอ
 ประคัมประคตชวชลายวิจิตรต่าง ๆ ไวมมวอยหัวแต่กกตางมีผ้าพน นามัน
 ที่ทาผมไชน้ำมันมะพร้าว ไม้ใครจะไต้ทาเลมอ เจาะหูโตทงหญิงทงชาย
 มีเครื่องประดับต่าง ๆ กัน เป็นเงินบ้างเป็นทองเหล็องบ้าง เป็นด็กหตาด
 แตะง้วน ๆ บ้าง เครื่องประดับคตทงหญิงทงชาย ไชตุกบคตุกเคอช
 เบเนสรอยผักตงบ้างหอยยอน ๆ บ้าง

16707/2564

ที่อยู่

เรือนที่พวกกะเหรี่ยงอยู่ เป็นเรือนเสาไม้แก่นบ้างไม้ไผ่บ้าง หลังคา
 มุงแฝกมุงคา ฝาขัดแตะบ้าง ฝาไม้ไผ่บ้าง มีระเบียบมีนอกชาน ครัวไฟ
 อยู่ในเรือน ที่นอนใช้เสื่อเป็นของช่อจากลูกค้า ฟูกหมอนเป็นของทำใช้เอง
 ไม้ขัดล้าง เรือนหลังหนึ่งมักมเป็นยุงเขาด้วยอกห้องหนึ่งคางหาก เป็น
 เครื่องไม้ไผ่มุงแฝกเหมือนกับเรือนใหญ่

เครื่องยา

ยาที่สำหรับรักษาโรคต่าง ๆ นั้น มักถือตามบุ๋ยาทายายสืบมา ว่ายา
 อย่างนั้นแก่ โรคอย่างนั้น ผู้ที่จะเป็นแพทย์หมอรูตาหรับตำรานนั้นไม่มี มีแต่
 หมอผดุงครรภ์อยู่บ้าง เวลาคลอดลูกใช้ยาไฟ นอนกับพื้นเรือนไม่มีกระดาน
 รกของทารกนั้นใช้ลงกระบอกลงบ้าง เอาขนไวนค้ำคบไม้บ้าง โรคที่ต้อง
 รักษาพยาบาลกันอยู่นั้นคือ คุดบุตรอย่าง ๓ ใช้จับอย่าง ๑ ถ้าเป็นโรค
 ที่จรมาน่ากไม่มีใครรู้จักรักษา ถ้าโรคถึงตายก็จำเป็นต้องตาย โรคบาดแผล
 ที่เป็นภายนอกตามผิวหนัง เป็นต้นว่า โรคเรื้อนมะเร็งไม่มีใครเป็น
 โรคสำหรับบุรุษก็ไม่มี โรคที่กวดกันอย่างยิ่งคือ โรคฝีดาษอย่าง ๑ โรค
 ประจุนั้นเรียกว่าไซพยุห้อย่าง ๑ ถ้าเกิดขึ้นแล้วไม่มีทางที่จะรักษา ต้องให้
 ไปอยู่ที่ไกล ๆ หรือคนที่ไม่เจ็บต้องหนีไปเสีย ถ้าคนไหนนมกาดังร่างกาย
 อันแข็งแรง สามารถที่จะทนความไซ ได้ก็หายได้บ้าง ที่เป็นคนทุพสภาพก็ต้อง
 ตาย หมากพดูไซกันกันจัดจนพันคำ ยาพนไซไซที่เกิดจากยางกิ่งไม้ต่าง ๆ
 หมากไซหมากสังช่อจากลูกค้า หมากที่สระสัมมอยู่บ้างแต่ช่อนั้นแมนพน

พลใช้ปลูกเขาเอง ปุณใช้เผาเขาเองเป็นปูนขาว ยาต้มปลูกเองไม่มีใครจะ
 ฌุน ใช้ยัดกต้องสู้บ้าง มวนด้วยใบไม้สู้บ้าง

ศาสนา

การศาสนาที่นับถือนั้นไม่เป็นหลักฐาน แต่ถ้าจะกล่าวโดยรวบยอด
 ต้องว่าถือพุทธศาสนา คือให้พระและได้อวชเรียนกันอยู่บ้าง ผู้ที่ได้อวช
 นั้นน้อยคน ดังไปบวชที่เมืองกาญจนบุรีบ้าง ที่โพธารามบ้าง และขอ
 ปฏิบัตินั้นไม่รู้อะไร ที่สุดจนศักดิ์หากไม่รู้จัก และถวดมนตร์ใดบ้าง ก็เป็น
 ภาษารามัญหรือภาษากระเหรี่ยง รู้ได้ว่าถวดมนตร์แต่ที่ชนตนว่า อุกาสะ
 คำเดียวเท่านั้น และถาดวงพระแปดคำตีห้าคำแล้ว ย่อมเว้นการงาน
 ทงปวงทุกสิ่งทุกอย่าง และการนับถือนี่ช่างนางไม่เจ้าป่าเจ้าตงกมอยู่บ้าง

การค้าขาย

สินค้าที่เป็นของทำขายมีแต่เมล็ดฝ้ายและขมมันซึ่งตั้งถิ่นเป็นประธาน
 เป็นของเพาะปลูกขึ้นสำหรับขาย ของอื่นเป็นเครื่องหยุกเครื่องยาบ้าง
 เด็กน้อย ก็เป็นแต่ของชอบนกน การค้าขายในพวกกระเหรี่ยงด้วยกันไม่มีใคร
 จะมิ ใช้ค้าขายกับพวกตลกควทบรรทุกถ่อเยอเคยเป็นต้นขึ้นไป ตลกคว
 เหล่านั้นเมื่อขายของหมดแล้วก็ไปขอฝ้ายขมมันและของอื่นเด็กน้อยก็กลับมา
 มเรือตลกควจนต้องเต็มมือเป็นนคยมิได้ขาด

การปกครอง

ในหมู่บ้านหนึ่งมีผู้เป็นหัวหน้ามาตาแห่งต่าง ๆ ขึ้นเมืองกาญจนบุรี
 มีถ้อยความอันใดขึ้นผู้เป็นหัวหน้ากว่ากล่าวเปรียบเทียบ แต่ไม่มีใครจะมี
 ถ้อยความเลย เพราะบ้านหนึ่งกมคนน้อยเที่ยวกระจัดกระจายกันอยู่

ศิลปวิทยา

การช่างต่าง ๆ ในคนพวกนี้ ผู้ชายเป็นช่างทำเรือนและจักสานใน
 การไม้ต่าง ๆ ผู้หญิงทำการบนผ้ายทอหูกเย็บปักถักร้อย การช่างนอกจากนี้
 ไม่มีผู้ใดทำเป็น

ภาษาใช้สอย

ของที่คนพวกนี้ทำใช้เองนั้น คอย่ามอย่าง ๑ ใช้ทั่วไปแทบจะทุกคน
 กระบอกลไม้ทำเป็นเครื่องคักนาและทำเป็นกลักเก็บของต่าง ๆ กต่องหมาก
 ใช้กต่องพะมาโดยมาก เครื่องคักนาคือหม้อไหเป็นต้น กับเครื่องเหล็กมมดพรา
 และดีวขวานเป็นต้น กับเครื่องทองเหลืองทองขาวเหลือง เป็นของตุกคำ
 บรรทุกขึ้นไปขาย

นักชัตตฤกษ์ของชาวฮินดู

มกรสังกรานตี ตกในวันจันทร์หนึ่งเดือนมาฆ (คือเดือน ๓)
กำหนดว่าพระอาทิตย์ขึ้นสู่วาศัมภกร ในระยะเวลาตั้งแต่ขึ้นไปถึงพระ
อาทิตย์เดิรจนทศเหินจนสุดทาง เรียกว่าอุตตรายนะ นับตั้งแต่ขึ้นต่อไป
พระอาทิตย์เดิรตรงทางใต้ถึงวาศัมภกรซึ่งเป็นที่สุดทางใต้ เรียกว่าทักษณา
ยนะ ในระยะเวลาข้างต้นนับว่าเป็น โชคดี ข้างหลังเป็น โชคร้าย ในการ
นักชัตตฤกษ์มกรสังกรานตี ชาวฮินดูทั้งหลายอาบน้ำชำระกายพร้อมด้วย
พวกพราหมณ์ และเอาเมล็ดงามาอุทิศ และเชื่อเชิญพวกพราหมณ์มา
เอาหม้ออันเต็มไปด้วยเมล็ดงาและของสิ่งอันมอญให้แก่พราหมณ์นั้น ชาว
ฮินดูทั้งหลายนั่งห่มผ้าใหม่และตกแต่งเครื่องประดับ แล้วเอาเมล็ดงาติด
กับหน้าผากทราวยแจกจ่ายกัน

วสันตบุญจมี ตกภายในวันจันทร์ ๕ ค่ำเดือนมาฆเป็นนักชัตตฤกษ์
แห่งฤดูวสันต

วิศกัมปตี ตกในวันจันทร์ ๗ ค่ำเดือนมาฆ ว่าเป็นสมัยที่พระอาทิตย์
แรกขึ้น

ศิวราตรี (หรือศิวราตรี) ตกในวันแรก ๑๕ ค่ำเดือนมาฆ ชน
ทั้งหลายกระทำสักการบูชาพระอิศวรด้วยดอกไม้ต่าง ๆ ตลอดจนราตรี

โหด เป็นนักชัตตฤกษ์อุทิศต่อพระนารายณ์ ตกในวันจันทร์ค้ำหนึ่ง
เดือนมาฆศุณ (คือเดือน ๕) กระทำพิธีโหมซึ่งช้า และเอาแบ่งแดง

ไปรยปรายให้ถูกคนทั่วไป
วันนั้น

หนังสืออนุญาตต่าง ๆ มักจะอนุญาตใน

คุ่มี่ ปาทวา ตกในวันขึ้นค่ำหนึ่งเดือนใจตระ (คือเดือน ๕)
ชนทั้งหลายเขาไปกระเพรามาบริโภคน้ำเพื่อลืรสดี ในวันนั้นเป็นวัน
ปีใหม่ ชนทั้งหลายกระทำสักการบูชาปฏิทินสำหรับปีนั้น

รามนวมี่ ตกในวันขึ้น ๙ ค่ำเดือนใจตระ เป็นนักขัตตฤกษ์อุทิศ
ถวายพระรามจันทร์ (คือพระรามอวตาร) เป็นวันประสูติของพระรามนั้น
ในวันนั้นที่เมืองอโยธยา ชนทั้งหลายเชิญรูปพระรามองค์เล็ก ๆ ลงในเปด
แล้วกระทำสักการบูชา และเอาเบ็งแดงซึ่งเรียกว่า คุลาต ไปรยปราย
ลงด้วย

วทะ ลวิตฤ ตกในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนไชยษฏะ (คือเดือน ๗)
ผู้หญิงทั้งหลายกระทำสักการบูชาตนมะเดื่อ

อาษาทมี่ เอกาทศี่ ตกในวันขึ้น ๑๓ ค่ำเดือนอาษาทม (คือเดือน ๘)
เป็นพรอันศักดิ์สิทธิ์ของพระนารายณ์ คือเป็นเวลาทีพระองค์เริ่มประทม
สิ้นธุ้ คงแต่วนนคดออกไป ๔ เดือน

นาคบัญญัติ ตกในวันขึ้น ๕ ค่ำเดือนศรಾವณ (คือเดือน ๙)
เป็นเวลาทีพระกฤษณสังหารพระยานาคชื่อวากาลตี การพิธีชนทั้งหลาย
ได้กระทำเพื่อจะบ้องกนมี่ให้งมาชบักดี

นารตี ปุณนิมะ ตกในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือนศรಾವณ กำหนดว่า
ต้นฤดูพยุห์ใหญ่ในเวลานั้น ชนทั้งหลายเอาผดมะพร้าวมาเป็นเครื่องเล่น
สังเวย แล้วทงลงในทะเล

โคกุต อัมมรุมิ ตกในวันแรม ๘ ค่ำเดือนศรಾವณ กล่าวกันว่า
 เป็นวันที่พระกฤษณของคารไปเกิดในบ้านโคกุต ซึ่งทั้งหลายไม่กินเข้าไปในวัน
 กินแต่ผลไม้แต่ถั่ว ในเวตากลางคืนพวกอินทอานำชำระกาย แล้ว
 นมัสการรูปพระกฤษณ และประดับรูปนั้นด้วยดอกไม้ ผู้เป็นหัวหน้าในการ
 บูชาซึ่งอยู่ที่เทวดสถาน เต้นรำทำท่าโดยอาการอันรื่นเริง และได้รับสั่งของ
 ต่าง ๆ เป็นเครื่องสักการะ ภายหลังท่านผู้นั้นได้ทำโทษแก่ผู้ทุเลตุ

บีตรี อมาวาสยะ ตกในวันขึ้นเดือนศรಾವณ พวกอินทูไปยังเทว
 ดสถานชื่อ จิตเกศวาร ในเมืองบอมเบ และชานาที่สระเรียกว่า ภังคังคะ
 ซึ่งกล่าวกันว่าสระนั้นพระรามไปเอาศรแทงลงในแผ่นดิน จึงบังเกิดน้ำ
 ขึ้นเป็นสระ และพืชชื่อ สรทะ เป็นพืชที่ศักดิ์สิทธิ์ บรมตามารดา
 บุษยาตายายเป็นตน อินทนนท์ไปเสวยนั้น ได้กระทำกรรมดีนั้น

คณศ จาตุรที ตกในวันชน ๕ ค่ำเดือนภทรมัท (คือเดือน ๑๐)
 อุตศีคต่อพระคณศ ซึ่งทั้งหลายกระทำสักการบูชารูปพระคณศที่บน
 ดวยดิน แล้วเซอเซิญพวกพราหมณมาเสวยด้วยกัน และเป็นขอห้ามไม่ให้
 พวกอินทแลดูพระจันทร์ในวันนั้น และถ้าผู้ใดได้เห็นพระจันทร์โดยการ
 พลงพลาตเมล็ดไป พวกบ้านเรือนใกล้เคียงต้องแข่งตำยูนัน ด้วยหวังว่า
 จะกระทำให้พ้นคำสาปได้

ฤษี บัญจมี ตกในวันชน ๕ ค่ำเดือนภทรมัท เป็นนักชตตฤกษ์
 อุตศีคต่อพระฤษี ๗ องค์

เคาริ วห็น ตกในวันชน ๗ ค่ำเดือนภทรมัท เป็นนักชตตฤกษ์
 อุตศีคต่อพระชายาของพระอศักร ซึ่งเรียกว่านางเคาริ พวกผู้หญิงกินขนม
 บนเป็นรูปเหมือนกอนกรวด

วามัน ทวาทศ์ ตกในวันขึ้น ๑๒ ค่ำเดือนภทรมัท เป็นนักชตตฤกษ์
เป็นพระตถกถึงพระวษณเมืออวตารครั้งที่ ๕ ซึ่งอวตารลงมาเป็นคนเคย
เพื่อจะสั่งหารยักษชื่อว่าพดี

อนันตะ จตุรทศ์ ตกในวันขึ้น ๑๔ ค่ำเดือนภทรมัท เป็นนัก
ชตตฤกษ์ของพระยาอนันตนาคราชที่มีกายยาวไม่มีที่ตัด

บิตฤ บัษ ตกในวันขึ้นเดือนภทรมัท เป็นนักชตตฤกษ์อุทิศต่อ
บุรพการี ซึ่งทงหลายเอาน้ำและไฟบูชาบุรพการีทงหลายนั้น

ทศระ ตกในวันขึ้น ๑๐ ค่ำเดือนอศวิณ หรืออาศวิยฐ (คือเดือน
๑๑) เป็นนักชตตฤกษ์เป็นพระตถกถึงพระนารายณครั้งอวตารลงมาทรง

พระนามว่า ทูรคา ได้มายกษทมศัรชระเป็นกระบือมีนามว่า มหेशาสูร
ให้สั้นชีวิตในวันนั้น อีกประการหนึ่ง ในวันนั้นเหมือนกัน เป็นวันที่พระราม
ยกพยุหโยธาทัพไปต่อรบด้วยราวณะหรือภาพณาสูร คือทศกัณฐ์ เพราะ
เหตุณะนชนชาวมนุษย์ทงหลายถือเอาว่าวันนั้นเป็นวันดี สำหรับจะเดินทางไกล
ไปในที่ใดที่หนึ่ง และเป็นวันฤกษ์ดีสำหรับที่จะส่งเด็กไปเข้าโรงเรียนด้วย
ซึ่งทงหลายมักเอากิ่งไม้อย่างหนึ่งไปบูชาที่เทวสถาน ก่อนเดินขึ้นไป

๘ วัน คือตั้งแต่วันขึ้นค่ำหนึ่งเดือน ๑๓ มาจนถึงขึ้น ๘ ค่ำ เรียกว่า

นวราตรี พวกพราหมณได้สวดมนตร์บูชาพระนารายณอวตาร ซึ่งทรง

พระนามว่า ทูรคา

ทิวาดี ตกในวันขึ้นค่ำหนึ่ง เดือนการตติก (คือเดือน ๑๒)

เป็นนักชตตฤกษ์อุทิศในนางกาดหรือภวานหรือพระนางตักษม พวกพ่อค้า
นายทางและผู้ประกอบการกิจการเงิน (คือพวกแมงก) ทงหลาย ได้

ตรวจนับเงินทองในบริษัทของตน แล้วกระทำสักการบูชาทำขวัญเงินทอง
 นั้น และกล่าวกันว่าในวันนั้นแด่พระพิฆณูได้มายกษัตริย์คนหนึ่ง มีได้
 ปราบกฏว่าชื่อไร และว่าพวกสัตว์ทั้งหลายพากันไปเฝ้าพระพิฆณู มีโคม
 จุดไฟถือไปด้วย ในการที่จะให้นักชดศฤกษเป็นที่ระลึกถึงการนี้ ชน
 ทั้งหลายจึงจุดประทัดปดอยลงในแม่น้ำและทะเล และตามที่ประทัดซึ่งลอย
 ไปนั้น รุ่งโรจน์ โชตนาการหรือรบหรือตี ก็มีการทำนายตราบายต่าง ๆ
 พลี ประติปะทะ ก็ตกในวันชนค้ำหนิง เดือนการตติกเหมือนกัน
 พวกฮินดูเอาหยากเขื่อนฝอยบรรจุลงในตะกร้าแล้ว ตั้งตะเกียงลงใน
 ท่ามกลาง แล้วโยนทิ้งออกไปนอกเรือน สันนิษฐานให้อุปัทวอันตราย
 ทั้งปวงออกไปจากเรือน และเชิญให้กรุงพาดเข้ามาคุ้มครองป้องกัน
 การตติก เอกาทศ ตกในวันชน ๓๑ ค่ำเดือนการตติก เป็น
 เวลาที่พระนารายณ์ประทมลินธุ ในเกษียรสมุทรครบ ๔ เดือนแล้วประทมคิน
 ในวันนั้น

การตติก ปุณนิมะ ตกในวันเพ็ญเดือนการตติก เป็นที่กำหนด
 ว่าในวันนั้นพระอิศวรได้ทรงสังหารยักษ์ชื่อว่าตรีปุราสูร หรือตรีปุรา และ
 ในวันนราษฏรตั้งร้านขายของต่าง ๆ (อย่างนี้งานพระบาทวดีจักรวรรดิและ
 ภูเขาทอง) ที่เทศสถาน พวกพราหมณ์พากันนมัสการพระอิศวร และ
 ขอขนามและศุกดาแจกเด็ก ๆ ลูกหลานของตน

นักชดศฤกษ ฮินดูมตังน ได้ทราบตามคำบอกเล่า ๖/07/2564

ความสุข

คำทั้งหลายที่กล่าวถึงความสุข คือคำให้พรมีคำว่า “ขอให้มีความสุขเทอญ” หรือ “จงเจริญสุขเทอญ” เป็นต้นก็ดี คำอุทานที่กล่าวเพราะอาศัยความโลมหนัสว่า “เป็นสุขจริงหนอ” เป็นต้นก็ดี เพราะอาศัยความโทมนัสว่า “ไม่มีสุขเลยหนอ” เป็นต้นก็ดี และคำอื่น ๆ นอกจากที่ยกตัวอย่างมากถ้วนัน บรรดาที่กล่าวถึงความสุขที่พูดกันขยุมเป็นอันมากก็ดี คำทั้งหลายเหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะใช้ถ้อยคำในที่ต่าง ๆ กันไปตามความมุ่งหมายประสงค์ที่จะกล่าว ก็รวมความในคำว่าความสุข เป็นอันเดียวกันทั้งสิ้น คำว่าความสุขนี้มีใช้ภาษาของเราออกเป็นภาษามคธและสังสกฤต แต่เราเอามาเข้าใจกันซึมซาบ ถึงไม่ได้เรียนภาษามคธและสังสกฤตก็เข้าใจกันได้ จนแทบจะไม่มีใครรู้สึกว่ามีใช้ภาษาของตน ถ้าจะว่าตามภาษาของเราก็มีคำเรียกเหมือนกันคือคำว่าสละบายนเอง ตรงกับคำว่าสุข และความสุขนั้นมีสองประการ คือ สุขกายประการ ๑ สุขจิตต์ประการ ๑ ที่เรียกว่าสุขกายสุขจิตต์นี้ ก็เป็นภาษามคธหรือสังสกฤตมิใช่ภาษาของเราอีก ถ้าจะว่าตามภาษาของเรา สุขกายตรงกับสละบายตนคือความสละบายในตัว ไม่มีความกระวนกระวาย สุขจิตต์ตรงกับสละบายใจ คือสละบายในใจไม่มีกังวลเดือดร้อน คำทั้งปวงมีคำให้พรเป็นต้นบรรดาที่กล่าวถึงความสุข ย่อมประสงค์ความสุขทั้งสองประการ คือสุขกายสุขจิตต์ที่กล่าวมานี้ และความสุข

นัยยอมเป็นที่ปรารถนาของประชุมชนทุกหมู่ทุกเหล่าทั่วหน้า ต่างกันแต่
 บางพวกประสงค์ชุกกายมาก บางพวกประสงค์ชุกจิตต์มาก บางพวก
 ประสงค์เทียมกันทั้งสองอย่าง ผู้ที่ไม่ประสงค์ ไม่มี
 ก็ความชุกกายชุกจิตต์นี้ แยกออกได้เป็นอย่างละ ๒ ประเภท
 คือมีชุกกายชุกจิตต์เพราะประสงค์สิ่งที่พึงใครประเภท ๑ มีชุกกายชุกจิตต์
 เพราะประสงค์ที่พึงหน้ายประเภท ๑ จะยกตัวอย่างชนกต่างโดยสังเขป
 เหมือนหนึ่งคนหิวได้กินอาหาร คนกระหายได้ดื่มน้ำ คนหนาวนอนได้
 ดุถึงที่นอน คนร้อนได้รับลมหรืออาบน้ำ คนหนาวได้รับไออบอุ่น
 หรือห่มผ้าส่วมเสื้อเบ็นตน เหตุอันนับว่าเป็นชุกกายเพราะประสงค์สิ่งที่พึง
 ใคร คนที่เจ็บไข้อยู่แล้วและหายไซ้ คนที่คองกรรมานของจำได้พนโทษ
 คนที่ทำการหนักอนเบ็นทเมือหน้ายได้หยุดการเบ็นตนเหตุอัน นับว่าเป็น
 ชุกกายเพราะประสงค์ที่พึงหน้าย คนที่ได้ทรัพย์สิ้นเงินทองตั้งของ ได้
 รับยศศักดิ์หรือเครื่องเสด็จเกียรติคุณ ได้พงค้ายกย่องสรรเสริญ ได้พบ
 กับญาติหรือมิตรสหายอนเบ็นทรกเบ็นตน เหตุอันนับว่าเป็นชุกจิตต์^(๑)
 เพราะประสงค์ที่พึงหน้าย

(๑) ข้อตรงนี้จะกล่าวว่ “เพราะประสงค์สิ่งที่พึงใคร” และ
 ควรจะมีความค่อไปอย่างน่อยว่ “คนที่คองจำใจอยู่กับญาติมิตรอน
 เกิดยคกัน และหาอุบายย้ายแยกไปอยู่เดี่ยวแต่ดำพังได้” อย่างนั้นนับว่
 เป็นชุกจิตต์” เขาความเขาค่อกับวรรคสุดในเร่องจึงจะได้ความเต็ม เขาใจ
 ว่ทรงไว้เต็มแต่ผู้เรยงพิมพ์จะเรยงตกล่อย ซึ่งมักมบ่อย ๆ ในความที่กล่าว
 คถ่าย ๆ กันหลายหน

ความสุขเหตุนั้นก็เป็นไป โดยความที่ถ่อมมันเข่าว่าการเช่นนั้น ๆ เป็น
 ความสุข แล้วแต่ยินดีรับเอาความสุขนั้น ที่จริงแท้ความสุขบรรดาที่
 ได้รับนั้น ก็มโหดงมนเทียงแท่นถาวรอยู่ได้ อาศัยความประพฤติให้เกิด
 ความสุขเนื่อง ๆ ความสุขที่เกิดขึ้นแล้วดั่งวงพันไป ความสุขใหม่
 เพราะอาศัยความประพฤติที่ย่อมบังเกิดขึ้น ที่จะหมายความว่าได้รับความสุข
 แล้ว สุขที่ได้รับนั้นจะคงทนถาวรไปได้ สันถาดนานนั้นก็ได้ คงจะ
 ดั่งวงพันไป ถึงโดยว่าจะไม่มีอาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร อารมณ์
 ที่ขยันทลือว่าความสุขนั้นคงจะเลื่อมคดตายหายไปไม่คงอยู่ได้ เมื่ออารมณ์
 ที่ขยันทไม่คงอยู่แล้วจะมีความสุขมาแต่ไหน ความสุขจะมีอยู่ได้ก็เพราะ
 อารมณ์ ที่ขยันทลือว่าความสุขนั้นเอง เพราะเหตุที่ความสุขที่เกิดขึ้นแล้ว
 ไม่คดเม่นคงอยู่ได้นั้น เมื่อผู้ใดไม่ประพฤติให้เกิดสุขขึ้นใหม่แล้ว ผู้นั้น
 ก็จะไม่ได้รับความสุขเต็มอไป เมื่อไม่ได้รับความสุขแล้วก็จะกลับได้รับ
 อาการที่ตรงกันข้าม คือความทุกข์ ซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนาของชนทั้งปวง
 ที่หัวหน้า

ก็ประพฤติอย่างไรที่จะเป็นเหตุให้ ได้ความสุข พิจารณาเห็นว่า
 ความประพฤติทั้งคเวณการบางอย่างที่คนเป็นอันมากนิยมกันว่าเป็นการชั่ว
 กระทำการบางอย่างที่คนมิใช่ชอบนับถือกันว่าเป็นการดี ประกอบด้วย
 ความซื่อตรง ความฉลาด ความหมั่น ทั้งสามประการนั้นเป็นที่ยัง
 เมื่อมีแต่ความซื่อตรงหรือมีแต่ความฉลาด หรือมีแต่ความหมั่น อย่างใด
 อย่างหนึ่งแต่อย่างเดียว ขาดไปสองอย่าง หรือมีสองอย่าง แต่

16/07/2564

ขาดไปอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่ครบทั้งสามอย่างแล้ว ก็ไม่อาจจะนำ
 ความสุขมาให้บริบูรณ์ได้ ได้ถึงจะได้รับความสุขเพราะความประพฤติก
 นั้น ๆ บาง ก็ไม่เพียงพอเต็มที่ ถ้าประกอบทั้งสามอย่างแล้ว คงจะ
 ได้รับความสุขแน่แท้ ไม่ต้องสงสัย ข้าพเจ้าจึงหาญที่จะกล่าวหาว่า ความ
 ประพฤติที่เว้นแต่กระทำการบางอย่าง ประกอบด้วยความซื่อตรง อดาค
 หมั่น เป็นเหตุให้ ได้รับความสุข

ในเวลานี้ท่านทั้งหลายที่ได้อ่านหนังสือนี้ ได้มาประชุมพร้อมกันก็ ได้
 ได้มากดี บรรดาที่จะได้รับได้อ่านหนังสือนี้ ข้าพเจ้าแน่ใจว่าท่านทั้งหลาย
 เหล่านี้จะมีผลความปรารถนาความสุขกายสุขจิตทุกทิวหน้าตามวิสัยธรรมดา
 ของสามัญชน ข้าพเจ้ามีความจำนงใจที่จะให้ท่านทั้งหลายได้รับความสุข
 ตามปรารถนา จึงกล่าวพรรณนาถึงความสุขพอเป็นมงคลพจน์ และ
 กล่าวเหตุที่จะให้เกิดความสุขไว้ โดยสังเขป เป็นหนทางเตือนใจให้ท่าน
 ทั้งหลายประพฤติตนหาความสุขทั้งสองประการ โดยทางที่ชอบธรรม

ในที่นี้ข้าพเจ้าขอ โอกาสที่จะได้นำเอาคำพรที่ได้อ่านไว้ ในเบื้องต้น
 มาอำนวยการแก่ท่านทั้งหลายว่า

“ขอให้มีความสุขเทอญ จงเจริญสุขเทอญ”